

A Nagykátai járás 1950-ben egy bíró szemével ^[1]

Az alábbi, 1950-ben keletkezett bírósági dokumentum nem pusztán tartalma miatt izgalmas, hanem annak is bizonyítéka, hogy a jogszolgáltatás megismerésén túl más kutatási ágak értékes adalékául is szolgálhat.

Bevezető

Az alábbi, 1950-ben keletkezett bírósági dokumentum nem pusztán tartalma miatt izgalmas, hanem annak is bizonyítéka, hogy a jogszolgáltatás forrásainak kutatása azok megismerésén túl más kutatási ágak számára is értékes adalékául [popup title="szolgálhat." format="Default click" activate="click" close text="A Pestvidéki Törvényszék (PML [Pest Megyei Levéltár] XXV. 1.) iratainak a.) állagát alkotják az elnöki iratok. A hivatkozott dokumentum a bizalmas iratok sorozatába tartozik.]

Már az átmenet éveiben világossá vált, hogy a kiépülő hatalom milyen szerepet szán az igazságszolgáltatási szerveknek, a fordulat évét követően pedig egyre több megnyilvánulása látható. Rákosi és köre már az 1948. június 13–14-én kelt, Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozatában is kifejezésre juttatta, hogy az igazságszolgáltatás számukra a politika eszköze. Ezt egyébként a fordulat évéig már megszületett, valamint a később megalkotott jogszabályok és maga a gyakorlat is igazolta. A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt „egyesülési kongresszusának” jegyzőkönyvében ugyanis a „politikai téren” alcím alatt a következőket olvashatjuk: „A párt sikraszáll az igazságszolgáltatás és a jogrendszer gyökeres, demokratikus reformjéért a termelési és társadalmi rend változásainak megfelelően. Küzde a laikus bíraskodás elvének kiterjesztéséért, a népellenes elemek kiküszöböléséért a bírói karból, a népi demokrácia érdekeinek és jogelveinek az érvényesítéséért az igazságszolgáltatásban.” Rákosi *A fordulat éve* című munkájában hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a bíróságokat is átforgálja az új magyar szellem. A bíróságok a népi demokrácia örei, így az '50-es években már a béke megvédésének és a szocializmus felépítésének eszközeiként jelentek meg.

1 1950. szeptember 11-én a Budapesti Felsőbíróság elnöke értekezletet tartott az érdemleges felügyelet hatályosabbá tétele, illetve a büntető ítélezés helyessége érdekében. Az erről készült szigorúan bizalmas minősítéssel ellátott összefoglalót pedig elküldte a Pestvidéki Törvényszék elnökének. „Igen súlyos érdekek fűződnek ahhoz, hogy büntető bíróságaink munkájukkal elősegítsék a Magyar Dolgozók Pártja és kormányzatunk politikájának érvényesülését” — áll a dokumentum bevezetőjében, majd a megvalósítás helyes módszeréről olvashatunk a továbbiakban. A járásbíróságok és a törvényszék/megyei bíróság első és legfontosabb teendője volt, hogy minél jobb személyes kapcsolatot alakítsanak ki a helyi pártszervezettel, bizottsággal. Így juthattak információhoz területük szociális és gazdasági viszonyairól, ez ugyanis a bíróságok büntető igazságszolgáltató munkájának előfeltétele volt a Budapesti Felsőbíróság elnöke szerint. Úgy vélte, hogy a bíróságok vezetőinek tisztában kell lenniük az illetékességük alá tartozó területek politikai viszonyaival, lakosságának lélekszámával, osztályhelyzetével, ezek egymáshoz való arányával, az ott uralkodó hangulattal; a külérfolyás mértékével, a kis- és középparasztok helyzetével és a pártához fűződő kapcsolattal is. A Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége (DÉFOSZ) helyi szervezetével, a helyi termelőszövetkezeti csoport vezetőiségeivel, valamint a helyi közellátási szervekkel és a tanáccsal is szorgalmazta az együttműködés kialakítását.

A Pestvidéki Törvényszék elnöke felelőtlenséget követve szeptember 16-án értekezletet tartott a felügyelete alá tartozó járásbíróságoknak, ahol ismertette az öt nappal korábbi ülésen elhangzottakat. A járásbíróságok a következő időszakban sorra küldték szigorúan bizalmas minősítéssel ellátott irataikat, miszerint felvették a kapcsolatot a helyi pártszervezetekkel.

A sablonszerűen megfogalmazott jelentések közül azonban szembeötlő a Nagykátai Járásbíróság elnökének 1950. október 30-án készített precíz felmérése. A vezető pontos képet adott a Nagykátai járás lakosságának véleményéről, erkölcsi és politikai felfogásáról. A forrás tükrözi a járás népi demokráciához való viszonyát. Az elnök egyesével számba vette és leírta, hogy politikai szempontból mennyire megbízható az adott település, és hogy kik (mely osztályba tartozók) lakják. Rögzítette továbbá, hogy milyen jellegű bűnügyek kötődtek az adott községhez, kiemelve természetesen a politikai és a gazdasági jellegű bűncselekményekben „élen járó” településeket. A leírt adatokból a közösség mindennapi életére vonatkozó információkat is le lehet szűrni.

A járásba tartozó 17 községet három csoportba osztotta a szocialista társadalmi együttélés fejlettsége szerint. Az első csoportba hat települést sorolt a bíró. Szentlőrinc-kátával, a mintaközséggel kezdte a felsorolást, ahol a népi demokráciához való viszonyt jónak minősítette. Az egyedüli hibát abban látta, hogy engedély nélküli vágás és szállítás fordult elő köreikben. Ehhez a csoportba sorolta az iskolapolitikájában kiemelkedő Pándot, ahol egyébként a legkevesebb volt a bűnügyek száma. Ide tartozott még Tápiószecső, Szentmártonkátá és Kóka. A nevezett települések mindegyikében működött a termelőszövetkezeti csoport, bár alacsony létszámmal.

A népnevelő munka szükségességét hangsúlyozta a dokumentum szerzője a második kategóriába tartozó településeknél. Ezek az ún. „közömbösek”, akiknek politikai fejlettségét kezdetlegesnek ítélte, de azt is hozzátette, hogy a szocializmus célkitűzéseiről és a népi demokráciáról vannak fogalmaik. Súly-Sáp, Farnos, Tóalmás és Tápióság alkották ezt a csoportot. Közös jellemzőjük volt az alacsony bűnözési ráta. Politikai éretlenségre utalt a járásbíró szerint, hogy Farnoson és Tápióságon nem volt termelőszövetkezeti csoport.

A népi demokrácia szellemében megkívánt fejlődést nem találta kielégítőnek a járásbíró elnöke az általa harmadik csoportba osztott településeken. Szerinte itt érvényesült a legkárosabban a reakció és a kulákság befolyása, ráadásul a földek jelentős része is a kulákok kezében volt. A legtöbb község elleni bűncselekmény is ezeken a településeken fordult elő, „s ezért a bíróság is ezeknek a községeknek bűnözőivel szemben hozza a legtöbb és leginkább súlyos ítéleteket”. Nagykáta, Tápiógyörgye, Újszilvás, Tápiószéle, Tápiószőlős és Tápiószentmárton alkották a harmadik csoportot. A járásbíró ide sorolta a járás leggazdagabb községét, Tápiógyörgyét is, ahol azonban a lakosság nagy része kulák volt. Tápiószeléről került ki a járás legtöbb beszolgáltatási bűnügye.

A jelentés újabb bizonyítéka annak, hogy az igazságügyi szervek és a politika az 1950-es évekre milyen szorosan összefonódtak. Megvalósulni látszott Ries István igazságügyminiszternek a szovjet [popup title="mintára" format="Default click" activate="click" close text="A legtöbbször idézett ideológus Andrej Januarjevics Visinszkij (1883-1954.), aki 1935-1939 között a Szovjetunió főügyésze, és a sztálini politikai tisztogatások egyik főszereplője volt. A perbeli bizonyítás elmélete [a szovjet jogban] című könyvének alapításe szerint a bizonyítékok királynője a vádlott beismerő vallomása. (Ezért 1947-ben Sztálin-díjat kapott.)"] utaló 1949-ben elhangzott kijelentése, miszerint „a bíróság működése igenis politikai működés”. A túlbuzgó bíró jóvoltából pedig képet kaphatunk a Nagykátai járás sokszínűségéről, jelentése történeti földrajzi, társadalom- és gazdaságtörténeti kutatásokhoz is használható forrásként.

A kapcsolódó dokumentumot az elírásból adódó hibák javításával, de a szöveg eredeti fogalmazásmódjának és helyesírásának megtartásával közöljük.

Forrás

**A Nagykáta Járásbíróság Elnökének jelentése a nagykáta járás helyzetéről
1950. október 30.**

Szigorúan bizalmas!

A nagykáta járásbíróság elnöke

Tárgy: Az ítékezés érdemleges felügyeletének hatékonyabb gyakorlása.

1950.El.III.G.28/5. szám.

A fenti tárgyban f. évi szeptember hó 16. napján Törvényszéki Elnök Úrnál a járásbíróságok vezetői részére tartott megbeszélésre, valamint ezt követően az 1950.Biz.65/2. számú utasításra hivatkozással jelentésemet az alábbiakban terjesztem elő:

A megbeszélés irányadó szervekkel a járási székhelyen, valamint — egyéb ügyekben történt néhány kiküldetés alkalmával — több községben megbeszélést tartottam, s eljárásom eredményéről, illetve a szerzett tapasztalatokról az alábbiakban számolok be:

A járás lakossága általában kis- és középparasztokból, ipari munkásokból s nagygazdákból áll. A lakosság jelentős százaléka Budapestre jár gyárakba dolgozni, de igen sok az ugyancsak túlnyomó részben naponta Budapestre utazó egyéb közületi alkalmazott (MÁV, BVV és fővárosi köztisztasági alkalmazott).

Ami a lakosság politikai beállítottságát, hangulatát, a népi demokráciához, illetve a szocializmushoz való viszonyát illeti, ebből a szempontból a járásba tartozó 17 községet hozzávetőlegesen 3 csoportba sorolhatjuk. Az első csoportba sorozom azokat a községeket, melyeknek a lakossága mind politikai beállítottság, mind ugyanebből a szempontból számításba vehető fejlődésképesség szempontjából jónak tekinthető s érzékük a szocialista társadalmi együttéléshez meglehetősen fejlett. Ezek:

1.) Szentlőrinc-káta. Politikai szempontból a járás legjobb községe. Viszonya a népi demokráciához jó, a közösséget leginkább sértő beszolgáltatási és ezzel kapcsolatos bűnügyek nincsenek, a község típus bűncselekménye az engedély nélküli vágás és szállítás.

2.) Pánd. Politikailag igen jól áll, különösen iskolapolitikája jó, ebben a vonatkozásban a járásban első helyen áll. Innen fut be a legkevesebb bűnügy, ami van, rendszerint azt sem helybeliek, hanem idegenek követik el.

3.) Tápiószecső. A lakosság legnagyobb százaléka innen jár Budapestre gyárakba dolgozni és egyéb közületi vállalatokhoz. Ez a réteg a leginkább öntudatos része a politikailag egyébként is jól álló és fejlődésképes községnek, itt is az engedély nélküli vágás és szállítás a típuscselekmények.

4.) Szentmárton-káta. A felsorolt szempontokban Tápiószecsővel azonosan bírálható el, lakosságának összetétele azonos, legfeljebb annyiban van kissé elmaradva az előbbi községtől, hogy Nagykátához közeli fekvése s gazdalakosságának Nagykátára gravitálása következtében érződik rajta Nagykáta rossz hatása.

5.) Kóka. Politikailag fejlődőképes község, a közösségi szellem hiányára leginkább utaló beszolgáltatással kapcsolatos bűncselekmények nincsenek. Igaz, hogy a jövedéki kihágások (engedély nélküli dohányvágás és pálinkafozódás) a valóságban a társadalmi tulajdon elleni súlyos cselekmények, azonban közismert, hogy a parasztság inkább virtust lát az ily cselekményekben, s ezért nevelésre szorul a község lakossága, különösen ebben a vonatkozásban. A járásban közismert, hogy a kókai szüzdohány és a kókai kisüsti pálinka a legjobb. Bár a jövedéki kihágások nem tartoznak a járásbíróság hatáskörébe, azonban éppen ezekkel a dolgokkal kapcsolatban ebben a községben követik el a legtöbb hatósági közeg elleni erőszakot (pénzügyőrök ellen), s így ezekben a bűnügyekben módja van a bíróságnak nevelő ítéletet hozni.

6.) Tápióbszecső. A község lakosságának pártállása a járásban az átlagosnál jobb, s így ebből a szempontból fejlődőképesnek tekinthető. A község lakossága által elkövetett bűncselekmények közt a földműves szövetkezet sérelmére elkövetett sikkasztások dominálnak.

Mind a 6 felsorolt községben 1-1 T.Sz.Cs. működik, a lehetőséghez képest eléggé alacsony taglétszámmal.

A második csoportba sorozhatók azok a községek, melyekben a lakosság politikai fejlettsége általában kezdetleges fokon áll, vannak fogalmaik a népi demokráciáról, s illetve a szocializmus [!] célkitűzéseiről, azonban mindezekkel szemben általában közömbösebbnek tekinthetők. Jó népnevelő munka hasznos lenne. Ezek:

7.) Súly-Sáp (Az egyesítés előtt Tápiósúly és Tápiósáp, két község volt.) A második csoportról fent általánosságban elmondottak illelnek rá, ebben a csoportban azonban ez a község volna a leginkább fejlődőképes, mert a lakosság igen nagy százaléka jár Budapestre munkába. Ennek a községnek, valamint

8.) Farnos községnek fejlődőképességére az ad biztatást, hogy a közösség elleni bűncselekmények általában nem fordulnak elő, típuscselekmények a különféle testi sértések tekinthetők. Farnosról kevesen járnak Budapestre, így ebben a községben különösen hasznos lehetne a falujárók és a népnevelők helyes munkája.

9.) Tóalmás. Ennek a községnek hátránya, hogy a forgalomtól meglehetősen kiesik, ennek ellenére politikailag közepesen áll, de kellő felvilágosító munka és népnevelés hiányában nem eléggé érett népi demokrácia és a szocializmus célkitűzéseinek felfogására. Általában nem bűnöző község.

10.) Tápióság. Politikai szempontból ebben a községben volna a legtöbb lehetőség, mert kulákjai nincsenek s a lakosság összetétele kis- és középparaszt, valamint gyári munkás, utóbbiak mind Budapestre járnak, s a község lakosságának tekintélyes százalékát teszik ki. Ez sem bűnöző község, s így itt sem jut sok szerep a bíróság nevelő munkájának. Helyes népnevelő munkára volna szükség.

Súly-Sápon 2, Tóalmáson 1 T.SZ.CS. működik, Farnoson és Tápióságon T.SZ.CS. nincs, s ez is a lakosság politikai éretlenségére mutat.

A harmadik csoportba sorozom azokat a községeket, melyekben a népi demokrácia szellemében megkívánt fejlődés nem kielégítő, ahol a föld jelentős része kulák kézben van, s melyekben leginkább érvényesül a reakció és a kulákság káros befolyása, itt van a legtöbb közösség elleni bűncselekmény, s ezért a bíróság is ezeknek a községeknek bűnözőivel szemben hozza a legtöbb és leginkább súlyos ítéleteket. Ezek:

11.) Nagykáta. Sok a kulák, sok a beszolgáltatással és begyűjtéssel kapcsolatos cselekmény. Magának a Pártnak az összetétele sem éppen kielégítő, sok benne a kispolgári elem (kiskereskedő, kispáros), bár itt is volna lehetőség a fejlődésre, mert igen sok gyári munkás lakik itt, ezek Budapestre járnak s ott szerzett világnézeti tudásukat megfelelő népnevelő munkával továbbadhatnák.

12.) Tápiógyörgye. A járás leggazdagabb községe, ennek hatására a járás legértékesebb termőföldje. A lakosság nagy része kulák s a föld igen nagy része kulák kézben van. Egyebekben ugyanaz, mint Nagykáta, itt azonban személyes tapasztalatom szerint javulás várható, mert a helyi DÉFOSZ és a község vezetősége jól ismerik a népi demokrácia célkitűzéseit s azokat az eszközöket, melyek a fejlődés sikerét biztosítják.

13.) Újszilvás. Tápiógyörgye községből vált ki, erre is ugyanazok állanak, mint Tápiógyörgyére, bár itt a kulákok befolyása enyhébb, mert jobbra szegényparasztok települése, akik politikailag inkább éretlenek, s így jó népnevelő munkával kivonhatók a kulákbefolyás alól.

14.) Tápiószecső. Nagykáta után a járás legnépesebb községe, azonban Tápiógyörgyénél szegényebb, bár itt is sok a kulák s ezeknek a befolyása erősebb, mint a felvilágosító munka. Innen került ki eddig a legtöbb beszolgáltatási bűnügy, de itt tapasztalható néha a baloldali elhajlás is. Itt van szükség leginkább a bíróság nevelő munkájára.

15.) Tápiószőlős. Tápiószecső külső települése, nemrég alakult önálló községgé. Nagyjából ugyanaz a helyzet, mint Tápiószélen, azonban éppúgy, mint Újszilvánál, itt is több a fejlődési lehetőség, mert nagyobb részben szegényparasztok településéből áll. A forgalomból kieső volta inkább az oka elmaradottságának s a kulák befolyásnak, mely egyébként csökkenőben van.

16.) Tápiószentmárton. Igen nagy határú község, a föld jelentős része kulák kézben van, s ezek befolyása ugyancsak erősebb, mint a felvilágosító munka. Itt is a beszolgáltatási bűnügyek dominálnak.

A harmadik csoportba tartozó községek közül Nagykátán mindössze 1 T.SZ.CS., Tápiógyörgyén és Újszilváson egy sem, Tápiószélen 1. T.SZ.CS. és 1 állami gazdaság, Tápiószőlősön 1. T.SZ.CS. és 1 állami gazdaság, Tápiószentmártonban 2 T.SZ.CS. és 1 állami gazdaság működik.

Jelentem tovább, hogy a vezetésemre bízott bíróság bírói kara a járás községeinek az irányadó szempontok szerinti általános helyzetét ismeri. A járási tanács, valamint a járási pártbizottság részéről minden esetben megkapjuk a szükséges tájékoztatást abban a vonatkozásban, hogy mik azok a szempontok, melyek a konkrét ügyvel kapcsolatban helyi szempontból jelentősek, s ennek az együttműködésnek eredményeként a bíróság minden esetben már az ügy tárgyalása előtt

tisztában van azokkal a körülményekkel, melyek a jelentősebb ügyekben akár általános helyi vagy politikai, akár valamely speciális szempontból lényegesek az ügy elbírálásánál s az alkalmazandó büntetésnél.

Ugyancsak megfelelően tájékozódik a helyi, illetve járási pártbizottság és a járási tanács az ügyek elintézésről, eddig ugyanis minden oly esetben, amikor az ügy jelentős volta miatt a bíróság tőlük felvilágosítást kért vagy ilyent tőlük már az ügy ideérkeztekor kapott, a Párt és Tanács részéről is volt jelen a tárgyaláson minden esetben előzetes értesítés folytán megfigyelő.

Ez az együttműködés továbbra is biztosítva van.

Kelt Nagykátán, 1950. évi október hó 30. napján.

Dr. O. Károly
a járásbíróság elnöke.

Jelzet: PML XXV. 1-a-2. 1. doboz 1950/65/6-5.

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/a_nagykatali_jaras_1950ben_egy_biro_szemevel.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/a_nagykatali_jaras_1950ben_egy_biro_szemevel.html